Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
E. TANCHEV
fremsat den 2. juli 2020 [1]

Sag C-265/19

Recorded Artists Actors Performers Ltd
mod
Phonographic Performance (Ireland) Ltd,
Minister for Jobs, Enterprise and Innovation,
Ireland,
Attorney General

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af High Court (ret i første instans, Irland))

»Præjudiciel forelæggelse – fordeling af kompetencer mellem Unionen og dens medlemsstater – WIPO-traktaten af 1996 om fremførelser og fonogrammer (WPPT) – forpligtelse til at give udøvende kunstnere »national behandling« – undtagelser fra denne forpligtelse som følge af internationale forbehold – Unionens enekompetence eller medlemsstaternes kompetence til på grundlag af disse forbehold at bestemme, hvilke udøvende kunstnere i tredjelande der har ret til et rimeligt vederlag – direktiv 2006/115/EF – artikel 8«

1. Denne præjudicielle forelæggelse fra High Court (ret i første instans, Irland) vedrører fortolkningen af artikel 8 i direktiv 2006/115/EF [2], sammenholdt med artikel 4 og 15 i Verdensorganisationen for Intellektuel Ejendomsrets (WIPO) traktat om fremførelser og fonogrammer (herefter »WPPT«) vedtaget den 20. december 1996 i Genève og godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2000/278/EF [3].

2. Den forelæggende ret ønsker med sine spørgsmål nærmere bestemt oplyst, hvilke udøvende kunstnere (og fremstillere) der kan være omfattet af retten til et »rimeligt vederlag« som omhandlet i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115. Spørgsmålene vedrører derfor denne bestemmelses anvendelsesområde, selv om det første, det andet og det tredje spørgsmål først og fremmest bygger på en henvisning til Unionens internationale forpligtelser og, hvor det er relevant, medlemsstaternes forpligtelser.

3. Den forelæggende ret ønsker nærmere bestemt oplyst, om kravet om national behandling, der er fastsat i WPPT's artikel 4, finder anvendelse på artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, og – med det andet, det tredje og det fjerde spørgsmål – hvilken skønsbeføjelse medlemsstaterne har hvad angår de personer, der har ret til et rimeligt, samlet vederlag som fastsat i direktivet, herunder når forbehold er tilladte i henhold til WPPT, og Romkonventionen finder anvendelse.

1 – Originalsprog: engelsk.

2 – Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 12.12.2006 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret (kodificeret udgave) (EUT 2006, L 376, s. 28).

3 – Afgørelse af 16.3.2000 (EFT 2000, L 89, s. 6, herefter »WPPT«).

I. Retsforskrifter

A. Romkonventionen

4. Den internationale konvention om beskyttelse af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender blev indgået i Rom den 26. oktober 1961 (herefter »Romkonventionen«)

5. Romkonventionens artikel 4 bestemmer:

»En kontraherende stat skal yde udøvende kunstnere national behandling, hvis en af de følgende betingelser er opfyldt:

a) fremførelsen finder sted i en anden kontraherende stat;

b) fremførelsen er optaget på et fonogram, som er beskyttet ifølge konventionens artikel 5;

c) fremførelsen medtages uden at være optaget på et fonogram i en radio- eller fjernsynsudsendelse, som er beskyttet ifølge konventionens artikel 6.«

6. Følgende fremgår af denne konventions artikel 5:

»1. En kontraherende stat skal yde fremstillere af fonogrammer national behandling, hvis en af de følgende betingelser er opfyldt:

a) fremstilleren af fonogrammet er statsborger i en anden kontraherende stat (nationalitetskriteriet);

b) den første optagelse af lyden blev foretaget i en anden kontraherende stat (optagelseskriteriet);

c) fonogrammet blev første gang udgivet i en anden kontraherende stat (udgivelseskriteriet).

2. Når et fonogram, hvis første udgivelse fandt sted i en ikke kontraherende stat, tillige udgives i en kontraherende stat inden for 30 dage efter dennes første udgivelse (samtidig udgivelse), skal det anses som først udgivet i den kontraherende stat.

3. En kontraherende stat kan ved notifikation, som deponeres hos De forenede Nationers generalsekretær, erklære, at den ikke vil anvende enten udgivelseskriteriet eller optagelseskriteriet. En sådan notifikation kan deponeres samtidig med ratifikation, godkendelse eller tiltrædelse eller på et senere tidspunkt; i sidstnævnte tilfælde får notifikationen først virkning seks måneder efter deponeringen.«

B. WPPT

7. Både Unionen og samtlige medlemsstater er parter i WPPT (i lighed med navnlig Amerikas Forenede Stater).

8. WPPT's artikel 1, stk. 1, fastsætter:

»Denne traktat ændrer intet ved de gældende forpligtelser, som de kontraherende parter indbyrdes har indgået under [Romkonventionen].«

9. I henhold til WPPT's artikel 2, litra a), b), d), e) og g), forstås ved:

»a) »udøvende kunstnere«: skuespillere, sangere, musikere, dansere og andre personer, som scenisk fremstiller, synger, reciterer, deklamerer, spiller, fortolker eller på anden måde fremfører litterære eller kunstneriske værker eller folklore

b) »fonogram«: enhver optagelse af lyden fra en fremførelse eller af andre lyde eller af lyde udtrykt i en anden form, bortset fra optagelser, der indgår i et kinematografisk eller andet audiovisuelt værk

[…]

d) »fremstiller af fonogrammer«: den fysiske eller juridiske person, som tager initiativet til og bærer ansvaret for den første optagelse af lyden fra en fremførelse eller af andre lyde eller af lyde udtrykt i en anden form

e) »udgivelse« af en optaget fremførelse eller et fonogram: offentligt udbud af kopier af den optagne fremførelse eller fonogrammet med samtykke fra indehaveren af rettighederne på betingelse af, at der offentligt udbydes et tilstrækkeligt antal kopier

[…]

g) »overføring til almenheden« af en fremførelse eller et fonogram: offentlig udsendelse ved hjælp af ethvert andet medium end radio og fjernsyn af lyden fra en fremførelse eller af den lyd eller lyd udtrykt i en anden form, der er optaget på et fonogram; i forbindelse med artikel 15 forstås ved »overføring til almenheden« også det forhold, at den lyd eller lyd udtrykt i en anden form, der er optaget på et fonogram, gøres hørbar for offentligheden.«

10. WPPT's artikel 4, der har overskriften »National behandling«, bestemmer:

»1. En kontraherende part skal give statsborgere henhørende under andre kontraherende parter som omhandlet i artikel 3, stk. 2, samme behandling, som den giver sine egne statsborgere, med hensyn til de forskellige former for eneret, der indrømmes ved denne traktat, og den ret til et rimeligt vederlag, der er omhandlet i traktatens artikel 15.

2. Den i stk. 1 omhandlede forpligtelse gælder ikke i det omfang, en anden […] kontraherende part gør brug af de forbehold, der er tilladt ved traktatens artikel 15, stk. 3.«

11. I WPPT's artikel 15 fastsættes følgende:

»1. Udøvende kunstnere og fremstillere af fonogrammer har ret til et enkelt rimeligt vederlag for direkte eller indirekte brug af et i kommercielt øjemed udgivet fonogram til radio- eller fjernsynsudsendelse eller anden overføring til almenheden.

2. De kontraherende parter kan i deres nationale lovgivning fastsætte, at kravet om det enkelte rimelige vederlag fra brugeren skal fremsættes af den udøvende kunstner, af fremstilleren af fonogrammet eller af begge. De kontraherende parter kan fastsætte nationale retsforskrifter om, hvorledes den udøvende kunstner og fremstilleren af fonogrammet skal dele det enkelte rimelige vederlag, hvis der ikke mellem den udøvende kunstner og fremstilleren af fonogrammet er indgået aftale herom.

3. Enhver kontraherende part kan ved en meddelelse, der deponeres hos WIPO's generaldirektør, erklære, at den kun vil lade bestemmelserne i stk. 1 finde anvendelse på bestemte former for brug, eller at den vil begrænse deres anvendelse på en anden måde, eller at den slet ikke vil anvende nævnte bestemmelser.

4. Fonogrammer, der ved trådoverføring eller trådløst er gjort tilgængelige for almenheden på en sådan måde, at den enkelte kan få adgang hertil fra et sted og på et tidspunkt, som vedkommende selv kan vælge, anses i forbindelse med denne artikel for at være udgivet i kommercielt øjemed.«

12. Fælleserklæringerne vedrørende artikel 15 har følgende ordlyd:

»Artikel 15 er ikke udtryk for nogen fuldstændig løsning med hensyn til omfanget af de rettigheder vedrørende radio- og fjernsynsudsendelse og anden overføring til almenheden, som fremstillere af fonogrammer og udøvende kunstnere bør indrømmes i den digitale tidsalder. Delegationerne kunne ikke nå til enighed om forskellige forslag om under visse omstændigheder at indrømme visse former for eneret og om at indrømme rettigheder uden mulighed for forbehold, og de lod derfor dette spørgsmål stå åbent med henblik på en senere løsning.

Artikel 15 er ikke til hinder for, at den i denne artikel omhandlede rettighed indrømmes udøvere af folklore og fremstillere af fonogrammer med optagelser af folklore, hvor sådanne fonogrammer ikke er blevet udgivet i kommercielt øjemed.«

13. WPPT's artikel 23, stk. 1, bestemmer følgende:

»Håndhævelse af rettigheder

1. De kontraherende parter forpligter sig til i overensstemmelse med deres retsordener at vedtage de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre anvendelsen af denne traktat.«

C. Direktiv 2006/115

14. Følgende fremgår af 5., 12., 13. og 16. betragtning til dette direktiv:

»(5) Det er nødvendigt, at ophavsmænd og udøvende kunstnere sikres et rimeligt vederlag, for vedvarende at kunne hellige sig deres skabende og kunstneriske virksomhed, og de nødvendige investeringer til navnlig fremstilling af fonogrammer og film er særdeles store og risikobehæftede. Muligheden for at sikre et rimeligt vederlag og dække disse investeringer kan kun sikres effektivt, hvis de berørte rettighedshavere har en rimelig retsbeskyttelse.

[…]

(12) Det er nødvendigt at indføre en ordning, som sikrer, at ophavsmænd og udøvende kunstnere oppebærer et rimeligt vederlag, som der ikke kan gives afkald på, og de skal fortsat kunne overlade administrationen af denne ret til rettighedshaverorganisationer, der repræsenterer dem.

(13) Det rimelige vederlag kan erlægges i form af en eller flere betalinger i forbindelse med aftalens indgåelse eller på hvilket som helst tidspunkt derefter. Der bør tages hensyn til, i hvor høj grad de pågældende ophavsmænd og udøvende kunstnere har bidraget til fonogrammet eller filmen.

[…]

(16) Medlemsstaterne bør have mulighed for at fastsætte bestemmelser om en mere vidtgående beskyttelse af indehavere af ophavsretsbeslægtede rettigheder end den, der forlanges i henhold til dette direktivs bestemmelser i relation til radio- og fjernsynsudsendelse og kommunikation til offentligheden.«

15. Artikel 7, stk. 1, i direktiv 2006/115 bestemmer:

»Optagelsesrettigheder

1. Medlemsstaterne foreskriver, at udøvende kunstnere har eneret til at tillade eller forbyde optagelse af deres fremførelser.«

16. Dette direktivs artikel 8, stk. 1 og 2, som svarer til artikel 8, stk. 1 og 2, i direktiv 92/100/EØF,[4] fastsætter:

»1. Medlemsstaterne tillægger udøvende kunstnere eneret til at tillade eller forbyde udsendelse ved hjælp af radiobølger og kommunikation til offentligheden af deres fremførelser, medmindre fremførelsen i sig selv sker ved en radio- eller fjernsynsudsendelse eller på grundlag af en optagelse.

2. Medlemsstaterne tillægger udøvende kunstnere og fonogramfremstillere ret til vederlag, som deles mellem dem, således at brugeren betaler et rimeligt, samlet vederlag, hvis et fonogram, der er udgivet i kommercielt øjemed, eller en reproduktion af et sådant fonogram, anvendes til udsendelse ved hjælp af radiobølger eller til kommunikation til offentligheden. Medlemsstaterne kan, hvis der ikke er enighed mellem de udøvende kunstnere og fonogramfremstillerne, fastlægge betingelserne for et sådant vederlags fordeling mellem dem.«

17. Artikel 11 i direktiv 2006/115 med overskriften »Anvendelsestidspunkt« bestemmer:

»1. Dette direktiv finder anvendelse på alle ophavsretligt beskyttede værker, fremførelser, fonogrammer, radio- og fjernsynsudsendelser og på den første optagelse af film af den i dette direktiv nævnte art, som den 1. juli 1994 stadig var beskyttet i henhold til medlemsstaternes lovgivning om ophavsret og hermed beslægtede rettigheder, eller som på den dato opfyldte kriterierne for beskyttelse efter dette direktiv.

[…]«

D. National ret

18. Section 38 i Copyright and Related Rights Act 2000 (No 28 of 2000) (den irske lov om ophavsret og beslægtede rettigheder af 2000 (nr. 28 af 2000), herefter »CRR Act«) fastsætter en licensret i særlige tilfælde. Den fastsætter navnlig følgende:

»1) Når [e]n person har til hensigt at

a) afspille en lydoptagelse offentligt eller

b) anvende en lydoptagelse i en radio- eller fjernsynsudsendelse eller en kabeltjeneste,

kan personen gøre dette, når den pågældende

i) indvilliger i at foretage betalinger til en forvaltningsorganisation for ophavsrettigheder for sådan afspilning eller anvendelse i en radio- eller fjernsynsudsendelse eller en kabeltjeneste og

ii) opfylder betingelserne i denne section.

4 – Rådets direktiv af 19.11.1992 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret (EFT 1992, L 346, s. 61).

2) En person kan gøre brug af retten til at afspille en lydoptagelse offentligt eller til at anvende en lydoptagelse i en radio- eller fjernsynsudsendelse eller en kabeltjeneste, når den pågældende

a) meddeler de enkelte berørte forvaltningsorganisationer for ophavsrettigheder sin hensigt om at afspille lydoptagelserne offentligt eller at anvende lydoptagelserne i en radio- eller fjernsynsoptagelse eller en kabeltjeneste

b) orienterer hver af disse forvaltningsorganisationer for ophavsrettigheder om, på og fra hvilken dato personen har til hensigt at afspille lydoptagelserne offentligt eller at anvende lydoptagelserne i en radio- eller fjernsynsoptagelse eller en kabeltjeneste

c) foretager betalinger til forvaltningsorganisationen for ophavsrettigheder […]

[…]«

19. CRR Acts section 184 fastsætter, under hvilke omstændigheder f.eks. en lydoptagelse omfattes af ophavsretlig beskyttelse. Den bestemmer:

»1) Litterære, dramatiske, musikalske eller kunstneriske værker, lydoptagelser, film og typografiske opsætninger af en udgivet udgave eller en original database er omfattet af ophavsretlig beskyttelse, når de første gang lovligt gøres tilgængelige for almenheden

a) på det nationale område eller

b) i et land, på et territorium, i en stat eller på et område, som er omfattet af den relevante bestemmelse i denne Part.

2) I denne section forstås ved lovligt at gøre et værk tilgængeligt for almenheden i et land, på et territorium, i en stat eller på et område den første lovlige tilgængeliggørelse for almenheden af værket, selv hvor værket samtidigt gøres tilgængeligt for almenheden andetsteds; og i denne forbindelse skal lovlig tilgængeliggørelse for almenheden andetsteds af et værk inden for de sidste 30 dage anses for at være samtidig.«

20. CRR Acts section 288 fastsætter følgende:

»En fremførelse er en kvalificeret fremførelse med hensyn til bestemmelserne i denne Part og Part IV, hvis den udføres af et kvalificeret individ eller en kvalificeret person eller finder sted i et land, på et territorium, i en stat eller på et område, som er kvalificeret i overensstemmelse med dette Chapter.«

21. Denne Acts section 287 bestemmer:

»I denne Part og i Part IV

defineres »kvalificeret land« som

a) Irland

b) en anden medlemsstat i [Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS)] eller

c) i det omfang en anordning i medfør af section 289 fastsætter det, et land, der er udpeget i henhold til denne section,

»kvalificeret individ« som en statsborger eller person, som er tilhørende i et kvalificeret land, eller en person, som har bopæl eller sædvanligt ophold dér, og

»kvalificeret person« som en irsk statsborger eller en person, som har bopæl eller sædvanligt ophold i Irland.«

22. CRR Acts section 289(1) bestemmer følgende:

»Regeringen kan ved anordning udpege ethvert land, ethvert territorium, enhver stat eller ethvert område som et kvalificeret land, der nyder beskyttelse i henhold til denne Part og Part IV, i forhold til hvilket regeringen finder det godtgjort, at der i den pågældende lovgivning er fastsat eller vil blive fastsat bestemmelser, som yder passende beskyttelse for irske fremførelser.«

II. De faktiske omstændigheder i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

23. Tvisten i hovedsagen vedrører inddrivelsen og fordelingen af licensafgifter, der skal betales for at afspille musikindspilninger offentligt eller for radio- og fjernsynsudsendelse af musikindspilninger. I henhold til national lovgivning skal ejeren af en bar, en natklub eller ethvert andet offentligt sted, som ønsker at afspille musikindspilninger, betale licensafgift for denne brug. Tilsvarende skal en person, som ønsker at anvende en lydoptagelse i en radio- og fjernsynsudsendelse eller en kabeltjeneste, betale licensafgift for denne anvendelse. Denne forpligtelse er nærmere fastsat i national ret i CRR Act. I henhold til lovgivningen skal brugeren betale en samlet licensafgift til en forvaltningsorganisationen for ophavsrettigheder, der repræsenterer lydoptagelsens producent, hvorefter dette beløb så fordeles mellem producenten og de udøvende kunstnere.

24. Sagsøgeren i hovedsagen, Recorded Artists Actors Performers Ltd (herefter »RAAP«), er en irsk organisation for kollektiv forvaltning af rettighederne for visse udøvende kunstnere. Den første sagsøgte, Phonographic Performance (Ireland) Ltd (herefter »PPI«), er en irsk organisation for kollektiv forvaltning af de rettigheder, som fonogramfremstillere har til lydoptagelser eller fonogrammer i Irland.

25. RAAP og PPI indgik en aftale, der fastsætter, hvordan licensafgifter inddrives og fordeles for afspilningen af lydoptagelser offentligt (barer og andre offentligt tilgængelige steder) i Irland af brugere i Irland [5].

26. Tvisten mellem RAAP og PPI er opstået, fordi der i CRR Act anvendes forskellige kriterier for henholdsvis fremstillere og udøvende kunstnere, hvilket indebærer, at visse udøvende kunstnere fra visse lande udelukkes fra retten til et rimeligt vederlag (navnlig Amerikas Forenede Stater). Dette synes at have givet PPI mulighed for at gøre gældende, at der ikke er nogen retlig forpligtelse til at betale disse udøvende kunstnere, og at PPI som følge heraf har ret til at beholde de afgifter, som vedrører disse udøvende kunstnere, og som er inddrevet i overensstemmelse med aftalen.

27. RAAP har gjort gældende, at licensafgifter, som skal betales i henhold til CRR Act – der gennemførte direktiv 92/100, som er blevet kodificeret ved og erstattet af direktiv 2006/115 – i overensstemmelse med dette direktivs artikel 8, stk. 2, og internationale aftaler, hvortil direktivet henviser, skal deles mellem fremstilleren og den udøvende kunstner. Den udøvende kunstners nationalitet og bopæl er uden betydning.

5 – Det fremgår af sagens akter, at tvisten omhandler to sager. Den anden sag vedrører de lovpligtige opgaver, som påhviler de organisationer, der varetager henholdsvis fremstilleres og udøvende kunstneres interesser. Spørgsmålet er navnlig, hvilken organisation der har til opgave at beregne de licensafgifter, der skal udbetales til de enkelte udøvende kunstnere. RAAP har gjort gældende, at det er dens rolle, idet den som kollektiv forvaltningsorganisation varetager de udøvende kunstneres interesser. I givet fald skal PPI betale et engangsbeløb til RAAP, og RAAP vil siden fordele dette beløb – med fradrag af administrative omkostninger – til de enkelte udøvende kunstnere. Der er en anden problemstilling med hensyn til, om RAAP er berettiget til at inddrive afgifter for *alle* udøvende kunstnere inden for en vis kategori, eller alene for de udøvende kunstnere, som faktisk har overdraget denne ret til organisationen. Disse andre sager er ikke omfattet af forelæggelsesafgørelsen.

28. PPI har heroverfor gjort gældende, at udøvende kunstnere, som hverken er EØS-statsborgere eller er bosat i EØS, og hvis fremførelser ikke har deres oprindelse i en lydoptagelse, der er foretaget i EØS, ikke er berettiget til at modtage en del af vederlaget, når disse fremførelser afspilles i Irland. Hvis man betalte disse udøvende kunstnere, ville dette være i strid med den internationale gensidighedstilgang, som Irland har vedtaget, og som er indeholdt i CRR Act. Hvis RAAP's synspunkt blev fulgt, ville navnlig amerikanske udøvende kunstnere blive betalt i Irland, selv om irske udøvende kunstnere ikke modtager et rimeligt vederlag i Amerikas Forenede Stater.

29. RAAP har anlagt sag mod PPI ved den forelæggende ret, som har anført, at CRR Acts section 38, sammenholdt med section 184, 208, 287 og 288 heri, bevirker – medmindre, der er vedtaget en anordning i medfør af denne lovs section 289 (hvilket endnu ikke er sket) – at udøvende kunstnere »uden for EØS« udelukkes fra at få deres del af de inddrevne afgifter i henhold til ovennævnte lov med den følge, at fremstillere (herunder de, som er etableret uden for EØS) ofte nyder godt af den samlede afgift.

30. I forhold til en lydoptagelse, der omfatter amerikanske fremstillere og amerikanske udøvende kunstnere, modtager fremstilleren de samlede licensafgifter, der skal betales af brugere i Irland. Dette skyldes den omstændighed, at CRR Acts kriterier for at være berettiget til betaling er mere fleksible for fremstillere, end de er for udøvende kunstnere.

31. En sådan lovgivning synes derfor at være uforenelig med artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, for så vidt som sidstnævnte kræver, at det rimelige vederlag skal deles mellem fremstillere og udøvende kunstnere.

32. Det følger heraf, at afgørelsen af hovedsagen navnlig afhænger af, om Irland – uden at tilsidesætte direktiv 2006/115 (og tidligere direktiv 92/100) – kan lovgive således, at de i dette direktiv nævnte »udøvende kunstnere« på dets område ikke omfatter udøvende kunstnere »uden for EØS«, såsom amerikanske udøvende kunstnere.

33. Henset til de meget store interesser, som er på spil i dette søgsmål, har Irland, dets Attorney General og Minister for Jobs, Enterprise and Innovation (ministeren for beskæftigelse, erhverv og innovation) besluttet at deltage i hovedsagen som anden, tredje og fjerde sagsøgte. En fuldstændig afgørelse findes som bilag til forelæggelsesafgørelsen og gør det muligt bedre at forstå de problemstillinger, der ligger til grund for afgørelsen.

34. Den forelæggende ret har anført, at den omstændighed, at den nationale lovgivning behandler personer, som har bopæl eller ophold i EØS, på samme måde som irske statsborgere, indebærer, at lovgivningen ikke krænker det almindelige EU-retlige princip om forbud mod forskelsbehandling. Imidlertid skal denne lovgivning ikke alene være forenelig med dette almindelige princip, men også med artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115. Ifølge denne bestemmelse skal medlemsstaterne »tillægge[…] udøvende kunstnere og fonogramfremstillere ret til vederlag, som deles mellem dem, således at brugeren betaler et rimeligt, samlet vederlag, hvis et fonogram, der er udgivet i kommercielt øjemed, eller en reproduktion af et sådant fonogram, anvendes til udsendelse ved hjælp af radiobølger eller til kommunikation til offentligheden«.

35. Den forelæggende ret har anført, at det fortsat er uvist, i hvilket omfang det er nødvendigt at støtte sig på bestemmelser i WPPT (som Irland og Unionen er parter i) og Romkonventionen (som Irland er part i) ved fortolkningen af artikel 8 i direktiv 2006/115.

36. Det er navnlig nødvendigt at fastlægge, om den »nationale behandling« i hver af disse traktater bør spille en rolle ved fortolkningen af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

37. Eftersom begrebet »national behandling« på den ene side – i modsætning til visse andre begreber i Romkonventionen og WPPT – ikke udtrykkeligt blev gengivet i direktiv 2006/115, men at dette begreb på den anden side – som følge af Unionens indgåelse af WPPT – udgør en del af EU-retten, er det ikke klart, hvilken rækkevidde dette begreb i sidste ende har for fortolkningen af EU-retten inden for ophavsret og beslægtede rettigheder.

38. Den forelæggende ret søger endvidere vejledning fra Domstolen om, hvorvidt denne asymmetriske behandling af fremstillere og udøvende kunstnere udgør en legitim reaktion på et forbehold i henhold til WPPT's artikel 15, stk. 3 (navnlig det forbehold, som Amerikas Forenede Stater har taget).

39. Det er under disse omstændigheder, at High Court (ret i første instans, Irland) har udsat sagen og forelagt følgende spørgsmål til præjudiciel afgørelse:

»1) Er en national rets forpligtelse til at fortolke direktiv 2006/115 […] under hensyn til Romkonventionens og/eller WPPT's formål og mål begrænset til begreber, som udtrykkeligt er nævnt i [dette] direktiv […], eller omfatter den alternativt begreber, som alene findes i de to internationale aftaler? I hvilket omfang skal […] [navnlig dette direktivs] artikel 8 […] fortolkes på grundlag af kravet om »national behandling« i WPPT's artikel 4?

2) Har en medlemsstat en skøns[beføjelse] til at fastlægge kriterierne for afgørelse af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af direktivets artikel 8? Kan en medlemsstat navnlig begrænse retten til at få del i det rimelige vederlag til tilfælde, hvor enten i) fremførelsen finder sted i et [EØS-land], eller ii) de udøvende kunstnere har bopæl eller ophold i et EØS-land?

3) Hvilken skøns[beføjelse] har en medlemsstat med hensyn til at reagere på et forbehold, som en anden kontraherende part har taget i henhold til WPPT's artikel 15, stk. 3? Er medlemsstaten navnlig forpligtet til […] nøjagtigt at afspejle vilkårene i det forbehold, som den anden kontraherende part har taget? Er en kontraherende part forpligtet til ikke at anvende 30-dagesreglen i Romkonventionens artikel 5, i det omfang den kan føre til, at en [fremstiller] henhørende under den part, som har taget forbehold, modtager et vederlag i henhold til artikel 15, stk. 1, mens den samme optagelses udøvende kunstnere ikke modtager et vederlag? Kan den kontraherende part alternativt tildele rettigheder til statsborgere henhørende under den part, som har taget forbehold, på et mere generøst grundlag end den part, som har taget forbehold, har gjort, dvs. kan den kontraherende part tildele rettigheder, som ikke gengældes af den part, som har taget forbehold?

4) Er det under nogen omstændigheder tilladt at begrænse retten til et rimeligt vederlag til *[fremstillerne]* af en lydoptagelse, dvs. at nægte retten for de *udøvende kunstnere*, hvis fremførelser er blevet optaget i denne lydoptagelse?«

40. RAAP, PPI, Irland og Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg til Domstolen. I retsmødet den 4. februar 2020 har alle disse parter afgivet mundtlige indlæg.

III. Bedømmelse

A. Det første spørgsmål

1. Sammendrag af parternes argumenter

41. RAAP har gjort gældende, at den nationale rets forpligtelse til at fortolke direktiv 2006/115 under hensyn til Romkonventionens og/eller WPPT's formål og mål omfatter en forpligtelse til at fortolke dette direktiv således, at det indfører et regelsæt, der er foreneligt med forpligtelserne i disse instrumenter. Direktivets artikel 8 skal derfor fortolkes således, at de i artikel 8, stk. 2, fastsatte rettigheder skal udvides til at omfatte dem, som er berettiget til national behandling for så vidt angår disse rettigheder i henhold til WPPT's artikel 4.

42. Det er desuden nødvendigt at tage hensyn til Romkonventionen, selv om Unionen ikke er kontraherende part. Endvidere spillede denne konvention en vigtig rolle ved tilblivelsen af direktiv 2006/115.

43. Samspillet mellem Romkonventionens artikel 4 og 5 på den ene side og WPPT's artikel 3 og 4 på den anden side er således, at kontraherende parter i WPPT skal udvide retten til national behandling til at omfatte udøvende kunstnere for så vidt angår fremførelser, som er optaget på et fonogram, der er berettiget til national behandling i henhold til Romkonventionen. Denne ret skal udvides til at gælde for enhver udøvende kunstner i forbindelse med en sådan fremførelse, selv om denne udøvende kunstner ikke er statsborger i en kontraherende stat.

44. PPI har i det væsentlige anført, at direktiv 2006/115 så vidt muligt skal fortolkes på en måde, som er i overensstemmelse med WPPT, og ikke på en måde, som er i strid med EU's eller medlemsstaternes forpligtelser i henhold til WPPT eller Romkonventionen. Når begreber fra Romkonventionen eller WPPT er anvendt i ordlyden af direktivet, skal der tages hensyn til konventionen eller WPPT (alt efter omstændighederne) med henblik på fortolkningen af disse formuleringer, der optræder i direktivets ordlyd. Artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 kan derfor ikke ved hjælp af denne bestemmelses fortolkningsproces behandles således, at den omfatter kravet om national behandling i henhold til WPPT's artikel 4, idet direktivet ikke har til formål at indføre nogen foranstaltning, der gennemfører dette krav i henhold til WPPT.

45. Irland har for så vidt angår fortolkningen af Romkonventionen og WPPT anerkendt, at WPPT's artikel 3, stk. 2, indarbejder begrebet national behandling, der er fastsat i Romkonventionens artikel 4 og 5, i WPPT: Begrebet national behandling indebærer, at kontraherende stater skal yde national behandling, når en fremførelse er optaget på et fonogram, der første gang udgives (eller udgives inden for 30 dage) i en anden kontraherende stat. Disse regler er afledt af »udgivelseskriteriet« og begrebet »samtidig udgivelse«, der er fastsat i Romkonventionen.

46. Imidlertid er Irland, hvad der er vigtigt for en stat, som har en dualistisk tilgang på folkeretten, interesseret i at sikre, at det alene er korrekt vedtaget irsk lovgivning eller EU-retten, der kan medføre rettigheder og forpligtelser i den irske og i EU's retsorden.

47. Irland har i det væsentlige gjort gældende, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 ikke skal fortolkes i lyset af det i WPPT og Romkonventionen fastsatte begreb den »nationale behandling«. Dette direktiv omhandler ikke situationen for udøvende kunstnere, hvis fremførelser er optaget på et fonogram, der første gang udgives i et tredjeland.

48. Kommissionen har i det væsentlige gjort gældende, at det følger af såvel ordlyden af, systematikken i samt formålet med artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 som forpligtelsen til at fortolke dette direktiv i overensstemmelse med internationale aftaler, som EU har indgået, at de omhandlede udøvende kunstnere i princippet omfatter udøvende kunstnere fra alle de kontraherende parter i WPPT, uanset om de er bosat i eller uden for EØS.

2. Bedømmelse

49. Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorledes direktiv 2006/115 skal fortolkes, når visse begreber, som udtrykkeligt er nævnt i de internationale aftaler inden for ophavsret og beslægtede rettigheder, såsom forpligtelsen i WPPT's artikel 4 til at anvende national behandling, *ikke findes i direktivet*.

50. På den ene side ses betydningen af kravet om national behandling allerede ved den omstændighed, at det altid har haft en central plads i enhver multilateral aftale om beskyttelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder og er en af hovedfordelene, som kontraherende parter opnår ved medlemsskab [6]. Det bør på den anden side erindres, at retten til vederlag (i henhold til artikel 8 i direktiv 2006/115 og WPPT's artikel 15) i økonomisk henseende er blandt udøvende kunstneres og fonogramfremstilleres vigtigste rettigheder.

51. RAAP og Kommissionen har gjort gældende, at de udøvende kunstnere, som retten til et rimeligt vederlag anerkendt i henhold til EU-retten vedrører, i princippet omfatter udøvende kunstnere fra tredjelande, hvis musik udsendes i EU. De har gjort gældende, at dette følger af de generelle udtryk, som EU-lovgiver har anvendt (»de udøvende kunstnere«), og af målsætningerne i direktiv 2006/115 (højt beskyttelsesniveau), men navnlig af forpligtelsen til at fortolke den afledte EU-ret i overensstemmelse med de internationale aftaler, som EU har indgået som f.eks. WPPT, hvori artikel 4, stk. 1, sammenholdt med artikel 15, stk. 1, heri, forpligter de kontraherende parter (EU og dets medlemsstater) til at anvende den »nationale behandling« i forhold til det rimelige vederlag, der skal betales til udøvende kunstnere.

52. Jeg er kommet frem til den konklusion, at denne argumentation er korrekt.

53. Når man analyserer ordlyden af direktiv 2006/115, er det klart, at tredjelandsstatsborgere ikke er udelukket fra dette direktivs anvendelsesområde, og desuden er dette i fuld overensstemmelse med EU's forpligtelser i forbindelse med WPPT og Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. I lyset af de grundlæggende rettigheder skal både medlemsstaterne og EU velsagtens sikre, at enhver udøvende kunstner og fremstiller i Unionen modtager et rimeligt vederlag for kommunikationen til offentligheden af den pågældendes fremvisning, uanset at der foreligger et forbehold, som et tredjeland har taget, og som indebærer, at udøvende kunstnere og fremstillere fra EØS ikke modtager et sådant vederlag på dette tredjelands område. De grundlæggende rettigheder er af universel karakter, og det, der her er tale om, er ejendomsretten.

54. PPI's og Irlands tese svarer til at sige, at medlemsstaterne, idet hver eneste regel ikke findes i regelsættet, har fuldstændig frihed.

55. Det er tilstrækkeligt at konstatere, at Domstolen allerede har afvist et sådant argument i dom af 4. september 2014, Kommissionen mod Rådet (C-114/12, EU:C:2014:2151, navnlig præmis 70) om beslægtede rettigheder, og i Domstolens udtalelse 3/15 (Marrakeshtraktaten om adgang til offentliggjorte værker) (EU:C:2017:114).

6 – J. Reinbothe og S. Von Lewinski, *The WIPO Treaties on Copyright: A Commentary on the WCT, the WPPT, and the BTAP*, Oxford University Press, Oxford, 2015, s. 296, som endvidere giver et godt overblik over den historiske baggrund for og indeholder kommentarer til WPPT.

56. Det er indledningsvis nødvendigt at fastlægge, om artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 skal fortolkes under hensyn til det krav om national behandling af udøvende kunstnere fra tredjelande, der er fastsat i WPPT's artikel 4, stk. 1. Det er med henblik herpå nødvendigt at afgøre, om dette krav skal anses for fortsat at være en betingelse, der påhviler medlemsstaterne i deres egenskab af kontraherende parter i denne blandede aftale, eller om det snarere er en forpligtelse, som Unionen skal påtage sig i egenskab af kontraherende part i samme aftale.

57. Domstolen har allerede bedømt artikel 8 i direktiv 2006/115 set i lyset af Unionens internationale forpligtelser i dommen i sagen SCF Consorzio Fonografici [7], PPL Ireland-dommen [8], og Verwertungsgesellschaft Rundfunk-dommen [9].

58. I denne retspraksis behandles forholdet mellem direktivet og forskellige internationale aftaler samt visse begreber i direktivets artikel 8 fortolkes i lyset af Unionens internationale forpligtelser i aftalerne.

59. I dommen i sagen SCF Consorzio Fonografici (C-135/10, EU:C:2012:140, præmis 37-56) behandlede Domstolen navnlig forholdet mellem aftalen om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder (herefter »TRIPS-aftalen«), WPPT og Romkonventionen.

60. Domstolen bemærkede, at i henhold til artikel 216, stk. 2, TEUF er »[d]e aftaler, som Unionen indgår, […] bindende for EU-institutionerne og medlemsstaterne«. Dette er tilfældet, hvad angår WPPT, som Unionen er kontraherende part i, og denne traktat udgør en integrerende del af Unionens retsorden. Denne traktat er følgelig bindende for EU-institutionerne og medlemsstaterne. Hvad angår Romkonventionen udgør dens bestemmelser ikke en del af Unionens retsorden (Unionen er ikke kontraherende part i denne konvention, og den kan ikke anses for at være trådt i medlemsstaternes sted inden for konventionens anvendelsesområde, og dette allerede af den grund, at ikke alle medlemsstater er parter i konventionen: dvs. Malta).

61. Hvad angår WPPT fastslog Domstolen endvidere i SCF-dommen (C-135/10, EU:C:2012:140, præmis 47), at WPPT's artikel 23, stk. 1, kræver, at de kontraherende parter forpligter sig til i overensstemmelse med deres retsordener at vedtage de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre dens anvendelse. Heraf følger, at anvendelsen af WPPT's bestemmelser, henset til deres opfyldelse og retsvirkninger, er betinget af, at der udstedes yderligere retsakter. Disse bestemmelser har følgelig ikke direkte virkning i EU-retten, og de skaber ingen rettigheder for privatpersoner, som disse i medfør af EU-retten kan påberåbe sig direkte for en domstol.

62. Ikke desto mindre fastslog Domstolen tillige i denne dom i lyset af tiende betragtning til direktiv 92/100, at da direktivet tilsigter at harmonisere visse aspekter inden for intellektuel ejendomsret under iagttagelse af de relevante internationale konventioner på området for ophavsret og beslægtede rettigheder, såsom bl.a. TRIPs-aftalen, WPPT og Romkonventionen, *fastsætter det regler, der er forenelige med reglerne i disse konventioner*.

63. Den løsning, som jeg argumenterer for i nærværende forslag til afgørelse, synes faktisk at være den eneste, som er i overensstemmelse med artikel 216, stk. 2, TEUF, og med fast retspraksis, hvorefter den afledte EU-ret så vidt muligt skal fortolkes i lyset af Unionens folkeretlige forpligtelser, navnlig når disse forskrifter netop har til formål at gennemføre en international aftale indgået af Unionen [10].

7 – Dom af 15.3.2012 (C-135/10, EU:C:2012:140). Jf. i denne forbindelse J. Malenovsky, La contribution de la Cour de justice à l'harmonisation du droit d'auteur dans l'Union européenne, ERA Forum (2012), 13, s. 411.

8 – Dom af 15.3.2012, Phonographic Performance (Ireland) (C-162/10, EU:C:2012:141).

9 – Dom af 16.2.2017 (C-641/15, EU:C:2017:131).

10 – Jf. bl.a. dom af 14.7.1998, Bettati (C-341/95, EU:C:1998:353, præmis 20), og af 7.12.2006, SGAE (C-306/05, EU:C:2006:764, præmis 35).

64. Det fulde omfang af forpligtelsen til at foretage en ensartet fortolkning i tilfælde, hvor Den Europæiske Union har *tiltrådt* den omhandlede internationale aftale, fremgår af Hermès-dommen [11], hvor Domstolen fastslog, at det ikke kun er EU-foranstaltninger, der har til formål at gennemføre Unionens internationale forpligtelser, som skal fortolkes i lyset af disse forpligtelser, men at nationale bestemmelser vedrørende denne EU-foranstaltning særskilt skal være i overensstemmelse med kravene i de internationale aftaler, som Unionen er part i.

65. WPPT og direktiv 2006/115 vedrører endvidere begge retten til at modtage et rimeligt vederlag på det pågældende område.

66. Jeg vil påpege, at direktiv 92/100 var forgængeren til direktiv 2006/115. Det tidligere direktivs formål og målsætning var at lægge den første byggesten til et indre marked for ophavsret og beslægtede rettigheder. EU-lovgivers hensigt var, hvilket bekræftes af det ændrede forslag til dette direktiv [12], i stor udstrækning at følge Romkonventionens bestemmelser for at opnå en ensartet minimumsbeskyttelse i Den Europæiske Union. Imidlertid sørgede den for at gøre dette i overensstemmelse med de internationale konventioner, som medlemsstaterne var parter i. Det Europæiske Fællesskab var (på dette tidspunkt) ikke part i nogen konventioner om intellektuel ejendomsret.

67. Følgende fremgår af tiende betragtning til direktiv 92/100 (som svarer til syvende betragtning til direktiv 2006/115): »[M]edlemsstaternes lovgivning bør tilnærmes indbyrdes under overholdelse af internationale konventioner, der danner basis for mange medlemsstaters lovgivning om ophavsret og hermed beslægtede rettigheder.«

68. Der var flere elementer, der gik videre end Romkonventionen. Hvad angår udøvende kunstnere blev der indført en eneret for udøvende kunstnere (til at tillade eller forbyde) optagelser af deres fremførelser (artikel 7) og en eneret til udsendelse ved hjælp af radiobølger og kommunikation til offentligheden af deres fremførelse, medmindre fremførelsen sker på grundlag af en optagelse.

69. Artikel 8 i direktiv 92/100 blev indsat af Europa-Parlamentet og godkendt af Kommissionen i dets ændrede forslag som supplement til indførelsen af udøvende kunstneres eneret til at tillade eller forbyde reproduktionen af optagelser på fonogrammer af deres fremførelser andetsteds i direktivet (artikel 7). Hensigten var at gøre det muligt for udøvende kunstnere på lige fod med fremstillere at få del i enhver videre brug af fonogrammer fra tredjeparts side, hvilket somme tider beskrives som sekundær brug.

70. Efter vedtagelsen af WPPT blev direktiv 2001/29/EF [13] midlet til gennemførelse af de nye forpligtelser som følger af WPPT og WCT (jf. 15. betragtning til dette direktiv).

71. Som Kommissionen med rette har påpeget, forholder det sig således, at EU-lovgiver ikke vedtog nogen nye, specifikke foranstaltninger for at indføre WPPT's artikel 15, stk. 1 og 2.

72. Efter min opfattelse var dette under alle omstændigheder unødvendigt, da artikel 8, stk. 2, i direktiv 92/100, som gik forud for Unionens vedtagelse af WPPT, specifikt svarer til og gennemfører WPPT's artikel 15.

73. EU-lovgiver fandt således klart, at den gennem artikel 8 i direktiv 92/100 opfyldte sin forpligtelse i henhold til WPPT's artikel 23, stk. 1, om at indføre en ret til rimeligt vederlag som fastsat i WPPT's artikel 15, stk. 1 og 2.

11 – Dom af 16.6.1998 (C-53/96, EU:C:1998:292, præmis 28).

12 – Forslag af 30.4.1992 (KOM(92) 159 endelig udg., s. 12).

13 – Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 22.5.2001 om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet (EFT 2001, L 167, s. 10).

74. Det følger af ovenstående betragtninger, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 92/100 (og artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115) skal fortolkes i overensstemmelse med WPPT.

75. Det er vigtigt at fremhæve, at Unionen i forbindelse med ratificeringen af WPPT ikke tog noget forbehold og således fortsat er bundet af forpligtelserne til at give national behandling og at anvende direktiv 2006/115 uden begrænsninger.

76. Det følger af retspraksis, at begreberne i direktiv 2006/115 i videst muligt omfang skal fortolkes i lyset af begreberne i WPPT [14] og på en sådan måde, som er forenelig med disse aftaler under hensyntagen til den sammenhæng, som disse begreber anvendes i, samt til disse bestemmelsers formål. Fortolkningen af direktivet skal iagttage WPPT's artikel 4. Dette indebærer, at medlemsstaterne skal gennemføre direktivet på en måde, som er forenelig med WPPT's krav om national behandling.

77. Kommissionen har korrekt gjort gældende, at direktiv 2006/115 finder anvendelse på handlinger, som finder sted på Unionens område, og at dets anvendelsesområde i lighed med de fleste af de instrumenter, som er vedtaget på det ophavsretlige område, skal defineres materielt og ikke personelt [15].

78. Jeg kommer nærmere ind på anvendelsesområdet for artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 i besvarelsen af det andet, det tredje og det fjerde spørgsmål.

79. Der gives beskyttelse til rettighedshavere, hvis værker eller andre frembringelser som f.eks. fremførelser, fonogrammer eller udsendelser opfylder kriterierne for materiel beskyttelse i henhold til direktiv 2006/115. En tredjemands udnyttelse af disse værker som omhandlet i artikel 8, stk. 2, aktiverer de beskyttelser, som direktivet giver.

80. De omhandlede bestemmelser kræver blot, at brugeren har aktiveret retten til vederlag ved at afspille lydoptagelsen i Unionen. I denne sammenhæng finder en fremførelse sted i Unionen/EØS uanset den udøvende kunstners eller pladeproducentens nationalitet eller bopæl, eller hvor den første optagelse foretages.

81. Jeg er enig med Kommissionen i, at ordlyden af direktiv 2006/115 er utvetydig, og at anvendelsen af artikel 8, stk. 2, på modtagere fra andre kontraherende parter uden nogen begrænsninger ikke blot er i overensstemmelse med forpligtelsen til national behandling, men også med *direktivets formål og målsætning*, som er et ensartet og højt beskyttelsesniveau [16] og et velfungerende indre marked.

82. Irland har derfor i lighed de øvrige medlemsstater ikke (og har aldrig haft) en skønsbeføjelse til at anvende sine egne kriterier for afgørelse af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af direktiv 2006/115, da dette udelukkende reguleres af direktivet som et EU-retligt spørgsmål under hensyn til Unionens forpligtelser i henhold til WPPT.

83. Kommissionen har således med rette gjort gældende, at direktiv 2006/115 er foreneligt med Unionens forpligtelser, der følger af internationale instrumenter om at yde national behandling, hvad angår dets materielle anvendelsesområde og anvendelsen på alle handlinger inden for Unionen. Det kræver ikke en særskilt henvisning til begrebet national behandling, for at direktivet er foreneligt med WPPT's artikel 4. Forpligtelsen til at fortolke direktivets artikel 8, stk. 2, under hensyn til WPPT's artikel 4 påvirkes derfor ikke af den omstændighed, at der ikke er henvist udtrykkeligt til national

14 – Jf. i denne retning SCF-dommen, præmis 52 ff. Jf. vedrørende en kritik af denne retspraksis D. Simon, *Effets des accords internationaux dans l'ordre juridique de l'Union*, Europe, nr. 5, maj 2012.

15 – Jf. vedrørende en anderledes tilgang Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/84/EF af 27.9.2001 om følgeret for ophavsmanden til et originalkunstværk (EFT 2001, L 272, s. 32).

16 – Jf. formålet med harmonisering i henhold til artikel 114 TEUF, 56 TEUF og 62 TEUF.

behandling i direktivet. I sagen SENA, C-245/00, EU:C:2002:543, konkluderede generaladvokat Tizzano, at reglerne om national behandling i henhold til Romkonventionen udgør en del af EU-retten; jeg henviser til, at dette forslag til afgørelse blev fremsat før EU's formelle ratificering af WPPT [17]. Artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 svarer faktisk til WPPT's artikel 15.

84. Det har betydning, at Unionen for at opfylde sine forpligtelser i henhold til WPPT (jf. Det Europæiske Fællesskabs erklæring, som er nævnt i WPPT's artikel 26) skal (være i stand til at) sikre, at dens medlemsstater opfylder kravet om national behandling. Dette er en af måderne, hvorpå der sikres overensstemmelse med national behandling.

85. Jeg er i denne henseende enig med det argument, som er anført i forelæggelsesafgørelsen (præmis 37), om, at der kan henvises til WPPT's artikel 23, stk. 1, der fastsætter, at de kontraherende parter forpligter sig til i overensstemmelse med deres retsordener at vedtage de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre anvendelsen af denne traktat. Den Europæiske Union er dermed som en kontraherende part omfattet af denne forpligtelse, og en af de måder, hvorpå Unionen opfylder denne forpligtelse, er via artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

86. Det følger af ovenstående betragtninger, at det argument, som PPI har gjort gældende, hvorefter national behandling, idet direktivet ikke indeholder nogen særlig bestemmelse herom, overlades til medlemsstaterne, ikke kan godtages.

87. Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 skal fortolkes under hensyn til kravene i WPPT, som Unionen er part i, og den er forenelig med Unionens forpligtelse til at yde national behandling i henhold til WPPT's artikel 4, uden at der kræves en særlig bestemmelse med henblik herpå.

B. Det andet spørgsmål

1. Sammendrag af parternes argumenter

88. RAAP har gjort gældende, at en medlemsstat ikke har nogen skønsbeføjelse til at fastlægge kriterierne for afgørelse af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, for så vidt som disse kriterier er i strid med medlemsstaternes forpligtelser i henhold til Romkonventionen og/eller WPPT.

89. PPI har i det væsentlige anført, at eftersom direktivets artikel 8, stk. 2, ikke indfører nogen foranstaltning om gennemførelse af kravet om national behandling i WPPT's artikel 4 i tilfælde, hvor den pågældende fremførelse ikke fandt sted i EØS, og den ikke blev udført af en person, som er statsborger, er bosat eller har ophold i EØS, har medlemsstaterne fortsat fuldt og helt en skønsbeføjelse til at fastlægge kriterierne for afgørelsen af, hvem der er omfattet af artikel 8, stk. 2, naturligvis forudsat, at medlemsstaterne overholder deres egne internationale forpligtelser. Det er derfor ikke i strid med en medlemsstats forpligtelse i henhold til direktivets artikel 8, stk. 2, at begrænse retten til at få del i betalingen af et rimeligt vederlag til situationer, hvor optagelsen, der anvendes til udsendelse ved hjælp af radiobølger eller til kommunikation til offentligheden i medlemsstaten, var i) af en fremførelse, som fandt sted i et EØS-land, eller ii) blev udført af en udøvende kunstner, som er statsborger, er bosat eller har ophold i et EØS-land.

90. Irland har påpeget, at direktiv 2006/115 giver medlemsstater som f.eks. Irland normale skønsbeføjelser ved dets implementering heraf hvad angår form og metoder, når direktivets mål gennemføres i national lovgivning.

17 – Jf. endvidere i denne retning *Sterling on World Copyright Law*, 4. udgave, Sweet & Maxwell Thomson Reuters, §28B.07.

91. Irland har under alle omstændigheder i det væsentlige gjort gældende, at der ikke er nogen forpligtelse, der kræver, at Irland fastsætter regler vedrørende et rimeligt vederlag, når en pladeproducents ret til vederlag opstår i henhold til reglen om første udgivelse og 30-dagesreglen som fastsat i Romkonventionen og integreret i WPPT i medfør af WPPT's artikel 4. Ingen af instrumenterne har direkte virkning, og der er findes ingen bestemmelser i direktivet, som sådanne begreber kan knytte sig til, og der er derfor ikke noget, hvorpå de kan baseres.

92. Kommissionen har i det væsentlige anført, at det andet spørgsmål skal besvares således, at en medlemsstat ikke har en skønsbeføjelse til at fastlægge kriterierne for afgørelsen af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af direktivets artikel 8.

2. Bedømmelse

93. Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om medlemsstaterne har en skønsbeføjelse til at anvende deres egne kriterier på begrebet »udøvende kunstnere« ved at støtte sig på internationale aftaler inden for ophavsret og beslægtede rettigheder såsom Romkonventionen og WPPT, herunder under omstændigheder, hvor fremførelser finder sted i EØS.

94. Efter min opfattelse følger svaret på dette spørgsmål af svaret på det første spørgsmål.

95. Da dette spørgsmål ikke indeholder en udtrykkelig henvisning til nogen internationale forpligtelser, er det min opfattelse, at det alene skal besvares med henvisning til direktiv 2006/115 under hensyn til Unionens egne internationale forpligtelser. Jeg vil bedømme spørgsmålet om en eventuel skønsbeføjelse i henhold til internationale konventioner inden for rammerne af det tredje spørgsmål, og som det vil fremgå, har medlemsstaterne ikke en sådan skønsbeføjelse.

96. I henhold til direktivets artikel 8, stk. 2, ydes der beskyttelse til både udøvende kunstnere og fremstillere, når to betingelser er opfyldt, nemlig i) fremførelsen er optaget på et fonogram, der er »udgivet i kommercielt øjemed«, og ii) dette fonogram udnyttes af en bruger ved enten den udløsende handling i form af kommunikation til offentligheden eller den udløsende handling i form af udsendelse ved hjælp af radiobølger.

97. I mangel af en definition og en henvisning til medlemsstaternes retsordener skal begrebet et fonogram, der er »udgivet i kommercielt øjemed« som omhandlet i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, forstås som et selvstændigt EU-retligt begreb. Dets indhold kan fastlægges af denne bestemmelses formål: Da artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 har til formål at gennemføre WPPT's artikel 15, bør der først tages hensyn til den relevante definition af »udgivelse« i WPPT's artikel 2, litra e), hvorefter der ved »udgivelse« af en optaget fremførelse eller et fonogram forstås offentligt udbud af kopier af den optagne fremførelse eller fonogrammet med samtykke fra indehaveren af rettighederne på betingelse af, at der offentligt udbydes et tilstrækkeligt antal kopier.

98. WPPT fastsætter, at fremførelser, som er blevet optaget på et fonogram, skal indrømmes national behandling i alle tilfælde, hvor et fonogram er berettiget til beskyttelse. Selv om de kontraherende enheder i Romkonventionen og WPPT har en vis skønsbeføjelse i forbindelse med aspekter af deres forpligtelser til at give national behandling, er dette en klar forpligtelse uden nogen mulighed for fravigelse. RAAP har gjort gældende, at kriterierne for udnyttelsen af retten ikke må skade garantien for vederlag for begge grupper af rettighedshavere og den faktiske og materielle ret for begge rettighedshavere, som artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 har til formål at sikre.

99. Som Kommissionen på korrekt vis har påpeget, indeholder definitionen af »udgivelse« i WPPT's artikel 2, litra e), ingen henvisning til udgivelsesstedet eller til *første* udgivelse (min fremhævelse). I stedet for henvises der blot til handlingen offentligt udbud med samtykke. Handlingen at udbyde et fonogram, som indeholder en optaget fremførelse, skal være en handling, der finder sted i Unionen. Den skal endvidere være i »kommercielt øjemed«, hvilket i mangel af en definition skal fortolkes således, at et sådant fonogram er frigivet og tilgængeligt på markedet til brug med samtykke.

100. Der er imidlertid ikke noget i ordlyden af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, sammenholdt med WPPT's artikel 15, som gør det muligt at konkludere, at den specifikke fremførelse, som optages på fonogrammet, *først skal være fremført eller først skal være optaget* (min fremhævelse) i Unionen for at være omfattet af retten til et rimeligt vederlag.

101. Navnlig kan en medlemsstat ikke begrænse retten til at få del i et rimeligt vederlag til tilfælde, hvor fremførelsen finder sted i EØS, uanset om de udøvende kunstnere er bosat eller har ophold i et EØS-land. Direktiv 2006/115 indeholder nemlig ikke nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes retsordener i denne henseende.

102. Som forklaret i nærværende forslag til afgørelses punkt 97 skal begrebet et fonogram, der er »udgivet i kommercielt øjemed« i henhold til artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 forstås som et selvstændigt EU-retligt begreb. De omhandlede bestemmelser kræver blot, at brugeren har aktiveret retten til vederlag ved at afspille lydoptagelsen i Unionen. I denne sammenhæng finder en fremførelse sted i Unionen/EØS uanset den udøvende kunstners eller pladeproducentens nationalitet eller bopæl, eller hvor den første optagelse foretages.

103. Artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 finder anvendelse på sekundær brug af et fonogram, som enten er direkte eller indirekte, og som sker i Unionen/EØS. Når bestemmelsen ses i lyset af WPPT's artikel 2, litra a), hvori der henvises til »udøvende kunstnere« generelt, og WPPT's artikel 15, aktiveres artikel 8, stk. 2, af enhver bruger, som foretager en kommunikation til offentligheden, der gør lyden eller lyde udtrykt i en anden form hørbare for offentligheden ved nemlig at afspille fonogrammet eller udsende det ved hjælp af radiobølger, dvs. på traditionel analog vis.

104. »Den udøvende kunstner« som omhandlet i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 er derfor kunstneren, dvs. en person, hvis fremførelse gøres hørbar, når et fonogram, som denne fremførelse er optaget på, afspilles på Unionens område.

105. Som Kommissionen i denne henseende har fremhævet, adskiller artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 sig fra Romkonventionens artikel 4 og 5, som giver de kontraherende parter mulighed for at anvende et nationalitetskriterium, et optagelseskriterium eller et udgivelseskriterium for både fremstillere og fremførelser, der er optaget på fonogrammer. Dette er imidlertid ikke tilfældet for artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

106. Domstolen har endvidere fortolket begrebet »kommunikation til offentligheden« og »fonogram« (SCF-dommen, PPL Ireland-dommen og Rundfunk-dommen[18]) og »steder, hvortil der er offentlig adgang mod betaling af entré« (Rundfunk-dommen) med henvisning til WPPT og tillige Romkonventionen. Domstolen har imidlertid fastslået, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 92/100 indebærer en individualiseret vurdering af »brugerens« identitet og spørgsmålet om anvendelsen af det omhandlede fonogram (SCF-dommen).

18 – Henholdsvis dom af 15.3.2012, SCF Consorzio Fonografici (C-135/10, EU:C:2012:140) (herefter »SCF-dommen«), af 15.3.2012, Phonographic Performance (Ireland) (C-162/10, EU:C:2012:141) (herefter »PPL Ireland-dommen«), og af 16.2.2017, Verwertungsgesellschaft Rundfunk (C-641/15, EU:C:2017:131). Jf. generelt K. Ben Dahmen, Interactions du droit international et du droit de l'Union européenne: Un pluralisme juridique rénové en matière de propriété industrielle, L'Harmattan, 2013.

107. Det er endvidere (i lighed med Kommissionen) min opfattelse, at denne fortolkning af direktiv 2006/115 er den eneste, som er i overensstemmelse med et højt beskyttelsesniveau (5. betragtning), en ensartet beskyttelse og et velfungerende indre marked (17. betragtning) [19].

108. Som Domstolen allerede har fastslået i SCF-dommen og PPL Ireland-dommen, giver artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 udøvende kunstnere og fonogramfremstillere en ret af kompenserende art, som kan udøves i forbindelse med anvendelsen af et værk eller andre beskyttede frembringelser. Det er en ret af fortrinsvis økonomisk art, som først kan udøves, når et fonogram udgives i kommercielt øjemed, eller en reproduktion af et sådant fonogram er blevet anvendt til kommunikation til offentligheden af en bruger.

109. Direktiv 2006/115 indeholder samtidig ikke nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes lovgivning med hensyn til fastlæggelsen af betydningen og rækkevidden af nogen af de i artikel 8, stk. 2, omhandlede begreber. Under hensyn til såvel kravene om en ensartet anvendelse af EU-retten som til lighedsprincippet skal disse begreber derfor normalt undergives en selvstændig og ensartet fortolkning i hele Unionen [20].

110. Det følger af det ovenstående, at en medlemsstat ikke har en skønsbeføjelse til at fastlægge kriterierne for afgørelse af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af artikel 8 i direktiv 2006/115. En medlemsstat kan navnlig ikke begrænse retten til at få del i det rimelige vederlag til tilfælde, hvor fremførelsen finder sted i EØS, uafhængigt af, om de udøvende kunstnere er bosatte eller har ophold i et EØS-land.

C. Det tredje spørgsmål

1. Sammendrag af parternes argumenter

111. RAAP har gjort gældende, at den skønsbeføjelse, som en medlemsstat har til gensidigt at reagere på et forbehold, som en anden kontraherende part har taget i henhold til WPPT's artikel 15, stk. 3, er begrænset i et sådant omfang, at det skal afspejle det pågældende forbeholds vilkår. En kontraherende part er ikke forpligtet til at tilsidesætte Romkonventionens bestemmelser hvad angår 30-dagesreglen for at undgå asymmetriske kvalifikationskriterier i forholdet mellem pladeproducenter og udøvende kunstnere. Det, der kræves, er, at WPPT's bestemmelser vedrørende betingelserne for, at fremførelser kan ydes national behandling på grundlag af indarbejdning i et beskyttet fonogram (hvilket indfører Romkonventionens kriterier), iagttages. Det står frit for en kontraherende part i WPPT at tildele statsborgere i en anden kontraherende part, der har taget et forbehold i henhold til artikel 15, stk. 3, rettigheder, som er gunstigere end de rettigheder, som den part, der har taget et forbehold, har tildelt i sin nationale lovgivning; en sådan bestemmelse skal imidlertid opfylde WPPT's krav og, hvor det er relevant, Romkonventionen og relevante EU-retlige bestemmelser.

112. PPI har gjort gældende, at en medlemsstat i princippet har en skønsbeføjelse i henhold til WPPT til at reagere på et forbehold, som er taget i henhold til artikel 15, stk. 3: Den er ikke forpligtet til nøjagtigt at afspejle virkningen af et forbehold og at undgå enhver situation, hvor statsborgerne i den stat, der har taget forbeholdet, stilles gunstigere end dens egne statsborgere i forhold til den stat, der har taget forbeholdet. I selve Romkonventionen er der givet mulighed for, at statsborgere i ikke-kontraherende stater kan opnå en ugengældt fordel via 30-dagesreglen i artikel 5, stk. 2, men den kræver ikke, at kontraherende stater undgår denne mulighed. Irland er i henhold til Romkonventionen forpligtet til over for amerikanske fremstillere at opfylde de forpligtelser, der følger af 30-dagesreglen.

19 – Jf. analogt dom af 20.1.2009, Sony Music Entertainment (C-240/07, EU:C:2009:19, præmis 20-25, 27 og 35). Dette fremgår allerede af Domstolens praksis. Jf. dom af 31.5.2016, Reha Training Gesellschaft (C-117/15, EU:C:2016:379, præmis 28).

20 – Jf. i denne retning dom af 16.7.2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, præmis 27 og 28), og af 3.9.2014, Deckmyn og Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132, præmis 14 og 15).

113. Den fordelagtige position, som amerikanske producenter (og producenter i andre kontraherende parter, der har taget et forbehold) har, bygger alene på anvendelsen af reglen om første udgivelse/30-dagesreglen i Romkonventionen: Irland kunne have taget et forbehold i overensstemmelse med Romkonventionens artikel 16, stk. 1, litra a), nr. iii), for at udelukke muligheden for betalinger til fremstillere, der er statsborgere i ikke-kontraherende stater i henhold til konventionens artikel 5, stk. 2, men Irland valgte ikke at gøre dette og var ikke forpligtet hertil. Irland kan ikke nu være forpligtet til at tage et sådant forbehold for at sikre ligebehandling af fremstillere og udøvende kunstnere, som er statsborgere i stater, der har taget et forbehold.

114. Et forbehold, der er taget af en kontraherende part i WPPT, som udelukker anvendelsen af artikel 15, stk. 1, har for så vidt angår denne kontraherende part den følge, at status quo ante med hensyn til betalingen af et rimeligt vederlag til fremstillere og udøvende kunstnere opretholdes: Forbeholdet indebærer navnlig, at Irland ikke har pligt til at fastsætte, at udøvende kunstnere, der er statsborgere i den part, som har taget forbeholdet, skal modtage betaling.

115. Irland har gjort gældende, at et forbehold, uanset dets omfang, berettiger den anden kontraherende part til ikke at yde nogen national behandling overhovedet. Irland har anført, at RAAP's udtalelse om »nøjagtigt afspejler« ikke støttes af WPPT's ordlyd, formål eller sammenhæng. I tilfælde af et forbehold vedrørende dette spørgsmål er en kontraherende stat berettiget til at behandle udøvende kunstnere anderledes end fonogramfremstillere, når et fonogram først er udgivet i en kontraherende stat. I henhold til grundlæggende principper og uanset forpligtelserne i henhold til traktaten – medmindre der findes nogle gældende folkeretlige forbud – står det den besvarende part frit for at fastsætte en mere generøs ordning end den, som er fastsat af den part, der har taget et forbehold. Denne situation kan opstå om følge af andre hensyn, der ikke er direkte forbundet med sagens genstand, eller af hensyn til national praksis eller politik.

116. Kommissionen har i det væsentlige gjort gældende, at medlemsstaterne ikke har en skønsbeføjelse på et område, som er omfattet af Unionens enekompetence, og at de er udelukket fra at reagere på de forbehold, som andre kontraherende parter har taget, eller at anvende andre kriterier end dem, der er fastsat i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

2. Bedømmelse

117. Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om medlemsstaterne kan reagere på forbehold, som andre kontraherende parter i WPPT har taget, eller anvende de særlige regler i Romkonventionen om beskyttelseskriterierne.

118. Hvad angår forholdet mellem begrebet »rimeligt vederlag« i WPPT's artikel 15, Romkonventionens artikel 12, litra d) (som WPPT's artikel 15 bygger på), og artikel 8, stk. 2, i direktiv 92/100 (nu direktiv 2006/115) forekommer det mig, at det alene er WPPT, som er relevant. Romkonventionen er ikke en del af Unionens retsorden, og de særlige krav deri i forhold til, hvad der udgør et beskyttet fonogram som omhandlet i artikel 5, er ikke bindende for Unionen, hvilket Romkonventionens regler om national behandling, der giver mulighed for at vælge mellem optagelse, udgivelse og nationalitet hvad angår kriterierne for tildeling af national behandling, heller ikke er.

119. Som Kommissionen har påpeget, er ingen af disse regler i Romkonventionen afspejlet i ordlyden af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, der, selv da den blev vedtaget som direktiv 92/100, ikke giver mulighed for nogen forbehold eller begrænsninger hvad angår dens anvendelse.

120. Det er derfor alene WPPT's artikel 4, stk. 2, som skal analyseres her.

121. Artikel 4, stk. 2, i WPPT, hvori Unionen er part, fastsætter en undtagelse til kravet om national behandling i tilfælde af forbehold i henhold til WPPT's artikel 15, stk. 3.

122. Kommissionen har gjort gældende, at direktiv 2006/115 henhører under »et område, som nu er omfattet af Unionens enekompetence«, og henviser generelt til »fælles EU-regler for de forskellige intellektuelle ejendomsrettigheder, som er fastsat i EU-retten«.

123. Selv om det er korrekt, at dette område på tidspunktet for Unionens undertegnelse og ratificering af WPPT og dens søstertraktat, WIPO-traktaten om ophavsret (WCT), blev betragtet som omfattet af delt kompetence, og medlemsstaterne derfor ratificerede disse traktater sammen med Unionen, er dette ifølge Kommissionen ikke længere tilfældet. Unionen er trådt i medlemsstaternes sted i forhold til WPPT. Kommissionen har i denne henseende foreslået Domstolen (for så vidt angår WPPT) at anvende den løsning, som Domstolen valgte i TV2 Danmark-dommen [21], der vedrørte Bernerkonventionen til værn for litterære og kunstneriske værker [22].

124. I denne doms præmis 31 fastslås navnlig, at »[…] EU-lovgiver med vedtagelsen af [direktiv 2001/29] om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet [kan] anses for at have udøvet den kompetence, der tidligere var forbeholdt medlemsstaterne på området for intellektuel ejendomsret. EU skal på anvendelsesområdet for dette direktiv anses for at være trådt i stedet for medlemsstaterne, der ikke længere er kompetente til at gennemføre de relevante bestemmelser i Bernerkonventionen«.

125. Kommissionen har gjort gældende, at eftersom det område, der er omfattet af direktiv 2006/115, nu henhører under enekompetence, kan medlemsstaterne ikke reagere på forbehold, som andre kontraherende parter har taget i henhold til WPPT's artikel 15, stk. 3, ligesom de heller ikke selv kan anvende artikel 4, stk. 2. Det påhviler derfor Den Europæiske Union på en ensartet måde for hele EU's område at fastlægge, hvad konsekvensen skal være for amerikanske kunstnere, hvis musik udsendes i Den Europæiske Union, af det forbehold, som denne kontraherende part har taget på grundlag af WPPT's artikel 15, stk. 3.

126. Jeg er enig med denne argumentation. Efter min opfattelse er det i første omgang nødvendigt at afvise PPI's og Irlands argumentation, som er støttet på den omstændighed, at WPPT ikke har nogen direkte virkning, og som forsøger at påvise, at den nationale behandling af tredjelandsstatsborgere i denne traktat ikke har noget at gøre med direktiv 2006/115.

127. Det er tilstrækkeligt at henvise til Domstolens praksis, hvorefter den omstændighed, at WPPT og Romkonventionen ikke har nogen direkte virkning, på ingen måde berører forpligtelsen til at fortolke direktiv 2006/115 i lyset af disse aftaler [23].

128. Den omstændighed, at den afledte EU-ret, der har til formål at sikre et rimeligt vederlag til kunstnere, hvis kreative arbejde kommunikeres til offentligheden i Den Europæiske Union, ikke udtrykkeligt nævner EU's internationale forpligtelse til at sikre en ligelig behandling af kunstnere fra EU og kunstnere fra tredjelande, er endvidere ikke tilstrækkelig til at fravige kravet om at fortolke den afledte EU-ret i overensstemmelse med denne forpligtelse.

21 – Dom af 26.4.2012, DR og TV2 Danmark (C-510/10, EU:C:2012:244, præmis 31). Jf. vedrørende en kritik af denne retspraksis E. Treppoz, »Le juge européen et les normes internationales en matière de droit d'auteur«, *Chronique Droit européen de la propriété intellectuelle*, RTD Eur., 2012, s. 964. Jf. endvidere J.-S. Bergé, »Les mots de l'interaction: compétence, applicabilité et invocabilité«, JDI, 2012, kronik nr. 5.

22 – Parisakten af 24.7.1971, som affattet efter ændring af 28.9.1979 (herefter »Bernerkonventionen«). Jf. i denne henseende vedrørende »national behandling« S. Ricketson og J.C. Ginsburg, *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond*, bind 1, Oxford, 2006, s. 295.

23 – Jf. SCF-dommen (C-135/10, EU:C:2012:140, præmis 47-50, 52 og 53 og den deri nævnte retspraksis). Jf. dog D. Moura Vicente, *La propriété intellectuelle en droit international privé*, ADI Poche, 2009, s. 120 og kommentar 274, hvori det forklares, at visse af TRIPS-aftalens artikler kan have direkte virkning, som det tidligere er blevet fastslået i Tyskland.

129. Det er desuden min opfattelse, at artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 rent faktisk skal anses for at være Unionens gennemførelse af WPPT's artikel 15, navnlig med hensyn til denne artikels stk. 2 [24].

130. Det bør imidlertid erindres, at forpligtelsen til at anlægge en fortolkning af den afledte EU-ret, der er i overensstemmelse med en blandet aftale, ikke omfatter forpligtelser i denne aftale, som henhører under de områder, hvor Den Europæiske Union endnu ikke har udøvet sine beføjelser og lovgivet i omfattende omfang [25].

131. Det skal derfor først fastlægges, om der findes EU-regler på »det omhandlede område« [26].

132. Som generaladvokat Sharpston påpegede i Lesoochranárske zoskupenie-sagen (C-240/09, EU:C:2010:436, punkt 66), er det ikke nødvendigvis klart, hvilken grad af udøvelse af Unionens beføjelser der er »af så omfattende omfang«, at det kan lede til den konklusion, at Unionen har lovgivet på et bestemt »område«.

133. Hvordan skal et bestemt »område« defineres? Kan det være et bredt begreb som »lovgivning vedrørende intellektuel ejendomsret«? Det er korrekt, at Domstolen i dommen i sagen Etang de Berre [27] fandt, at forekomsten af »lovgivning, der har indvirkning på miljøet«, var tilstrækkelig til at fastlægge, at Domstolen havde kompetence. Det følger under alle omstændigheder af den retspraksis, som er drøftet i nærværende forslag til afgørelse, at »det relevante område« skal afgøres fra sag til sag.

134. I den foreliggende sag har Kommissionen i sit skriftlige indlæg argumenteret for, at det omhandlede område skal betegnes som værende et ekstremt bredt koncept, nemlig området for intellektuel ejendomsret. Kommissionen har tidligere gjort dette argument gældende i Dior-sagen [28] og i Merck Genericos-sagen [29].

135. Ligesom dette brede argument blev afvist af Domstolen i begge domme – og uanset ordlyden af præmis 31 i dom af 26.4.2012, DR og TV2 Danmark (C-510/10, EU:C:2012:244), som efter min opfattelse skal anvendes analogt i den foreliggende sag – er det min opfattelse, at Domstolen skal fastslå, at det omhandlede område ikke kan betegnes som værende, helt generelt, det immaterialretlige område.

136. Hvis dette retsområde i sin helhed blev betegnet som det omhandlede område, ville det være alt for nemt at gøre gældende, at Den Europæiske Union har lovgivet i stort omfang på området for intellektuel ejendomsret, og konkludere, at samtlige aspekter af den blandede aftales lovgivning henhører under EU's kompetence i stedet for medlemsstaternes uanset det forhold, at et betydelig antal immaterialretlige spørgsmål på nuværende tidspunkt alene er harmoniseret overfladisk.

24 – Bestemmelsen fastsætter: »De kontraherende parter kan i deres nationale lovgivning fastsætte, at kravet om det enkelte rimelige vederlag fra brugeren skal fremsættes af den udøvende kunstner, af fremstilleren af fonogrammet eller af begge. De kontraherende parter kan fastsætte nationale retsforskrifter om, hvorledes den udøvende kunstner og fremstilleren af fonogrammet skal dele det enkelte rimelige vederlag, hvis der ikke mellem den udøvende kunstner og fremstilleren af fonogrammet er indgået aftale herom.«

25 – Dom af 11.9.2007, Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos (C-431/05, EU:C:2007:496, præmis 34, 35 og 46).

26 – Jf. dom af 11.9.2007, Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos (C-431/05, EU:C:2007:496, præmis 35), og af 8.3.2011, Lesoochranárske zoskupenie (C-240/09, EU:C:2011:125, præmis 31 og 32).

27 – Dom af 7.10.2004, Kommissionen mod Frankrig (C-239/03, EU:C:2004:598, præmis 28). Jf. vedrørende en kritik af retspraksis f.eks. Y. Tanghe, »The EU's external competence in IP matters: the contribution of the Daiichi Sankyo case to cloudy constitutional concepts, blurred borders, and corresponding court jurisdiction«, *Columbia Journal of European Law*, bind 22.1, 2015, s. 139 ff.

28 – Dom af 14.12.2000, Dior m.fl. (C-300/98 og C-392/98, EU:C:2000:688).

29 – Dom af 11.9.2007, Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos (C-431/05, EU:C:2007:496). Jf. f.eks. R. Holdgaard, *Case C-431/05, Merck Genéricos*, CMLR 45, 2008, s. 1233.

137. Selv om det er nødvendigt, at det omhandlede område er afgrænset på en tilstrækkelig præcis måde, er spørgsmålet, hvorvidt det, navnlig henset til det tredje spørgsmål – idet det omhandler de muligheder, som en kontraherende part har, når en anden kontraherende part tager et forbehold, hvilket er inden for området for eksterne forbindelser – er hensigtsmæssigt at støtte sig på retspraksis vedrørende artikel 3, stk. 2, TEUF.

138. Den sidstnævnte bestemmelse vedrører internationale forpligtelser, som Unionen har indgået, og kræver med henblik på at fastlægge, at Unionen har enekompetence, at det relevante område er et »område, der allerede i vid udstrækning er reguleret af EU-regler« [30] (jf. endvidere nærværende forslag til afgørelse, punkt 147).

139. Hvad er så dette område, eftersom det ikke kan udgøre hele området for intellektuel ejendomsret?

140. Jeg er enig i det, som Kommissionen efterfølgende anførte i retsmødet; det relevante område, som Unionen har enekompetence på, er rettighederne til lydoptagelser, dvs. den udøvende kunstners rettigheder og pladeproducentens rettigheder til den beskyttede genstand, nemlig fonogrammet (eller indspilningen), som afspilles i etablissementer, barer, restauranter osv., dvs. anvendes af brugere i Unionen som en udnyttelseshandling med henblik på kommunikation til offentligheden eller udsendelse (rettighederne for ophavsmanden til det underliggende værk, som fremføres, er endvidere omfattet heraf – de er til tider sammenfaldende, da der er sangere, som også er sangskrivere).

141. Hvad angår behandlingen som sådan af tredjelandsstatsborgere i regelsættet er det i modsætning til, hvad PPI og Irland har gjort gældende, tilstrækkeligt at sige, at direktiv 2006/115 ikke nævner noget i denne henseende. Det finder derfor anvendelse på alle statsborgere.

142. Som Kommissionen har påpeget, gælder regelsættet for alle statsborgere, når det intet siger herom, i modsætning til på andre retsområder såsom selskabsret eller regnskabsret, hvor man anvender begreber som etablering eller ophold, og hvor EU-lovgiver fastsætter særlige bestemmelser herom. Dette er principielt ikke tilfældet inden for ophavsret. Denne lovgivning er neutral med hensyn til, hvem den finder anvendelse på. Dette er måden, hvorpå Unionen opfylder sine forpligtelser inden for rammerne af internationale traktater, der indeholder bestemmelser om national behandling.

143. Hvis man ønsker at omgå de rettigheder, som tredjelandsstatsborgerne har, vil dette skulle gøres af EU-lovgiver på en udtrykkelig måde ved hjælp af lovgivningsteknik. Tavsheden i direktiv 2006/115 støttes af ordlyden, som ikke udelukker nogen. For at sammenligne dette direktiv med lovgivning, hvor dette er tilfældet, henviser jeg til direktiv 2001/84 (om følgeret for ophavsmanden til et originalkunstværk). I dette direktiv foretog EU-lovgiver en udtrykkelig inddragelse for at sikre, at alene disse andre kontraherende parter i Bernerkonventionen, som i deres nationale lovgivning har tilsvarende materielle bestemmelser for kunstnere ved videresalg af deres kunstværker, kan drage fordel af følgeretten.

144. EU-lovgiver fastsatte i dette tilfælde udtrykkeligt i bestemmelsen med overskriften »Statsborgere fra tredjelande med ret til vederlag«, at »[m]edlemsstaterne fastsætter, at følgeret kun tilkommer ophavsmænd, som er statsborgere i tredjelande, og, med forbehold af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115, deres retssuccessorer i overensstemmelse med dette direktiv og den pågældende medlemsstats lovgivning, hvis lovgivningen i det land, hvor ophavsmanden eller dennes retssuccessor er statsborger, giver ophavsmænd fra medlemsstaterne og deres retssuccessorer beskyttelse af følgeret i dette land«.

30 – Dom af 4.9.2014, Kommissionen mod Rådet (C-114/12, EU:C:2014:2151, præmis 65 ff.), Domstolens udtalelse 3/15 (Marrakeshtraktaten om fremme af adgang til offentliggjorte værker) (EU:C:2017:114, præmis 107).

145. Et yderligere eksempel er f.eks. Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 96/9/EF af 11. marts 1996 om retlig beskyttelse af databaser[31], hvori EU-lovgiver indførte en sui generis-ret, som ikke havde nogen kendt modpart i internationale traktater; der blev indført en bestemmelse, som havde den virkning, at retten til at forbyde uautoriserede udtræk og/eller genanvendelse med hensyn til databaser, skulle finde anvendelse på databaser, der er produceret af tredjelandsstatsborgere eller personer, som har deres sædvanlige opholdssted i tredjelande, eller på dem, som er produceret af juridiske personer, der ikke er etableret i en medlemsstat som omhandlet i traktaten, *hvis de pågældende tredjelande giver databaser, der er produceret af statsborgere i medlemsstaterne eller af personer, der har deres sædvanlige opholdssted på Fællesskabets område, en tilsvarende beskyttelse*.

146. I Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/28/EU af 25. oktober 2012 om visse tilladte anvendelser af forældreløse værker[32], der er en fravigelse fra forfatteres og andre beslægtede rettighedsindehaveres rettigheder, traf EU-lovgiver på baggrund af sine forpligtelser i henhold til internationale aftaler og af hensyn til venskabelig international sameksistens den beslutning, at den ikke vil anvende reglerne på tredjelandsstatsborgere, medmindre det ud fra hele sagens sammenhæng er rimeligt at antage, at de er bekendt med anvendelsen af deres værk. Tredjelandsstatsborgere blev derfor undtaget fra de mulige skadelige virkninger af direktivet om forældreløse værker.

147. Dernæst opstår spørgsmålet, om man i den foreliggende sag endvidere kan støtte sig på retspraksis vedrørende artikel 3, stk. 2, TEUF, navnlig dommen i sagen Kommissionen mod Rådet (C-114/12, EU:C:2014:2151) og Domstolens udtalelse 3/15 (Marrakeshtraktaten om adgang til offentliggjorte værker) (EU:C:2017:114).

148. Det er min opfattelse, at Unionen her – selv om disse to situationer vedrørte en international traktat, der endnu ikke var forhandlet, og en traktat, der var forhandlet – er berettiget til at gøre krav på enekompetence vedrørende de indgribende virkninger af ikke alene Domstolens praksis på området for fortolkning af ophavsrettigheder og beslægtede rettigheder, men også den øgede harmonisering ved et betydeligt regelsæt[33]. Direktiv 2014/26/EU indeholder tre definitioner af bestemmelser, som er relevante for løsningen af den foreliggende sag: en neutral definition af rettighedshaveren, en neutral definition af rettighedsindtægter og en neutral definition af forvaltning. En person opnår således rettighedsindtægter for enhver udnyttelse i Unionen af denne persons ophavsret og beslægtede rettigheder, og enhver rettighedshaver kan gøre krav på denne indtægt.

149. Således som generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomer allerede argumenterede for i Merck-sagen, kan det endvidere med hensyn til de aftaler, som Unionen og medlemsstaterne indgår i fællesskab, påpeges, at de forfølger et fælles mål, som forpligter dem i forhold til tredjelande, som også er parter i aftalerne. Princippet om loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEU, forpligter medlemsstaterne til at samarbejde ikke alene under forhandlings- og tiltrædelsesfasen, men også i forbindelse med opfyldelsen af en aftale (Domstolens udtalelse 1/94 (Aftaler optaget som bilag til WTO-overenskomsten) (EU:C:1994:384, præmis 108)); dette skal ses i sammenhæng med forpligtelsen til at sikre den effektive virkning af EU-retten, ikke blot på lovgivningsområdet, men også i forvaltningen og i retspraksis[34].

31 – EFT 1996, L 9, konsolideret udgave, s. 1.

32 – EØS-relevant tekst. EUT 2012, L 299, s. 5.

33 – F.eks. Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/26/EU af 26.2.2014 om kollektiv forvaltning af ophavsret og beslægtede rettigheder samt multiterritoriale licenser for rettigheder til musikværker med henblik på onlineanvendelse i det indre marked (EUT 2014, L 84, s. 72).

34 – I forslaget til afgørelse i Merck-sagen henvises der til W. Kahl, »Artikel 10«, i C. Callies og M. Ruffert, *Kommentar zu EU-Vertrag und EG-Vertrag*, Luchterhand, anden ændrede og udvidede udgave, Neuwied og Kriftel, 2002, s. 451 ff. Disse argumenter støttes endvidere af J. Etienne, »Arrêt »Merck Genéricos«: la compétence d'interprétation d'un accord international conclu par la Communauté et les Etats membres«, *Journal de droit européen*, 2008, s. 46.

150. Jeg vil påpege, at der om muligt er en anden af Unionens enekompetencer, som kan være relevant her: den fælles handelspolitik [artikel 3, stk. 1, litra e), TEUF]. I dom af 18. juli 2013, Daiichi Sankyo og Sanofi-Aventis Deutschland (C-414/11, EU:C:2013:520, præmis 52 og 53), fastslog Domstolen, at reglerne i TRIPS-aftalen henhører under denne kompetence. Visse af disse regler vedrører faktisk netop udøvende kunstneres og fremstilleres rettigheder[35]. Selv om TRIPS-aftalen og WPPT teknisk set ikke overlapper hinanden, kan forekomsten af en vis forbindelse derfor ikke nægtes.

151. Det er korrekt, at den specifikt omhandlede ret ikke findes i TRIPS-aftalen (det, der kræves, er overholdelse af forpligtelserne om national behandling og TRIPS-aftalens bestemmelser om mestbegunstigelsesstatus). Under alle omstændigheder er dette ikke til hinder for, at Unionen fastsætter en sådan rettighed, men betyder blot, at den ikke figurerer inden for rammerne af TRIPS-aftalen.

152. Det følger således af ovenstående betragtninger, at hvis EU-lovgiver ønsker at ændre direktiv 2006/115 og undtage tredjelandsstatsborgere, så tilkommer det Unionen og ikke de 27 medlemsstater at gøre dette på mange forskellige måder. Det ville ændre anvendelsesområdet for de fælles regler, som Unionen har vedtaget, at overlade dette til medlemsstaterne.

153. Følgende spørgsmål opstår obiter dictum: Hvis Unionen med hensyn til WPPT i sin helhed anses for være trådt i stedet for medlemsstaterne, hvilke retlige konsekvenser har da de forbehold, som medlemsstaterne har taget i henhold til traktaten (jf. erklæringerne fra Kongeriget Danmark, Republikken Finland, Den Franske Republik, Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Sverige i meddelelse nr. 78 til denne traktat, og Republikken Finlands erklæring i meddelelse nr. 88, der er knyttet som bilag til denne traktat)?

154. Efter min opfattelse følger det af betragtningerne i nærværende forslag til afgørelse, at disse forbehold, for så vidt som virkningerne af disse forbehold er til hinder for EU-rettens anvendelse, ikke bør finde anvendelse.

155. Svaret på det tredje spørgsmål er derfor, at medlemsstaterne ikke har nogen skønsbeføjelse på et område, der henhører under Unionens enekompetence, og er afskåret fra at reagere på de forbehold, som andre kontraherende parter har taget, eller fra at anvende andre kriterier end dem, der er fastsat i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

D. Det fjerde spørgsmål

1. Sammendrag af parternes argumenter

156. RAAP og Kommissionen har navnlig gjort gældende, at det ikke er tilladt at begrænse retten til et rimeligt vederlag som fastsat i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 til fremstillerne af en lydoptagelse, dvs. at nægte retten for de udøvende kunstnere, hvis fremførelser er blevet optaget på denne lydoptagelse i tilfælde, hvor fremstillerne er tildelt denne ret.

157. PPI har gjort gældende, at den forelæggende ret med det fjerde spørgsmål navnlig ønsker oplyst, om det i henhold til WPPT er tilladt at behandle fremstillere og udøvende kunstnere forskelligt, især ved at anerkende fremstilleres ret til et rimeligt vederlag, mens udøvende kunstnere nægtes denne ret. PPI har gjort gældende, at dette spørgsmål kan besvares bekræftende.

35 – Jf. TRIPS-aftalens artikel 14.

158. Irland har anført, at Irland ved gennemførelsen af direktiv 2006/115, og henset til det forbehold, som Amerikas Forenede Stater har taget, om nødvendigt har ret til at yde national behandling til udøvende kunstnere, der enten optræder eller har ophold/er bosiddende i et EØS-land, sammen med muligheden for at udvide kategorien af udøvende kunstnere ved hjælp af en anordning. Denne skønsbeføjelse foreligger på grund af direktivets ordlyd, dets tilblivelseshistorie og dets betragtninger, der er rettet mod økonomiske aktører i Den Europæiske Union. Irland har, navnlig på grund af manglen på de modsvarende rettigheder i Amerikas Forenede Staters nationale lovgivning, men også fordi WPPT ikke har direkte virkning, ret til at udskille den ret til vederlag, som fremstillerne har, fra de rettigheder, som udøvende kunstnere har, når fremførelserne i øvrigt er blevet optaget på et fonogram på grund af nationale retsforskrifter om første udgivelse i en anden kontraherende stat.

2. Bedømmelse

159. Med det fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om det er tilladt at begrænse retten til et rimeligt vederlag på en sådan måde, at udøvende kunstnere, hvis fremførelser er optaget på denne lydoptagelse, ikke modtager vederlag, og det alene tilfalder pladeproducenten.

160. Som RAAP har påpeget, forpligter artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 udtrykkeligt medlemsstaterne til at indføre ret til vederlag for både udøvende kunstnere og fremstillere. Dette var en bevidst afvigelse fra tilstanden i folkeretten som fastsat i Romkonventionen på tidspunktet for vedtagelsen af direktiv 2006/115 [36]. Den Europæiske Unions tiltrædelse af WPPT bragte den internationale tilstand på linje med tilstanden i henhold til direktivet.

161. Dette understøttes af dette direktivs sammenhæng og formål. Som det fremgår af navnlig femte, syvende og tiende betragtning, omfatter direktivets målsætninger beskyttelsen af udøvende kunstnere, harmonisering af visse af deres rettigheder i hele Den Europæiske Union, og at det sikres, at medlemsstaterne giver virkning til de omhandlede rettigheder i overensstemmelse med deres folkeretlige forpligtelser.

162. Det er tilstrækkeligt at fremhæve, at ordlyden af artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 kræver, at medlemsstaterne sikrer, at vederlaget deles. Da der ikke kan gives afkald på denne ret, ville en fordeling, som er ensbetydende med, at man faktisk ikke modtager noget vederlag, reelt være en ekspropriation af retten, selv i tilfælde, hvor dette er aftalt mellem pladeproducenterne og de udøvende kunstnere (jf. i denne henseende 12. og 13. betragtning til direktivet).

163. Som den forelæggende ret har anerkendt, følger det af SENA-dommen [37], at artikel 8, stk. 2, i direktiv 92/100 (nu artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115) skal fortolkes ensartet i alle medlemsstaterne og anvendes af hver medlemsstat. Domstolen fastslog, at spørgsmålet, om vederlaget, der udgør modydelsen for anvendelsen af et kommercielt fonogram bl.a. med henblik på radio- og fjernsynsudsendelse, har en rimelig karakter, navnlig skal undersøges under hensyn til værdien af denne anvendelse i den økonomiske omsætning.

164. Selv Kommissionen har erkendt, at medlemsstaterne har en skønsbeføjelse til på deres område at fastlægge de bedst egnede kriterier for, inden for de rammer, der er fastlagt i EU-retten og navnlig direktiv 2006/115, at sikre overholdelsen af dette EU-retlige begreb, som forudsætter en fortolkning af, om vederlaget, der udgør modydelsen for anvendelsen af et kommercielt fonogram, er rimeligt, navnlig under hensyn til værdien af denne anvendelse i den økonomiske omsætning.

36 – Jf. f.eks. M. Walter, S. von Lewinski, *European Copyright Law: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2010, punkt 6.8.13.

37 – Dom af 6.2.2003 (C-245/00, EU:C:2003:68). Denne dom vedrører, i hvilket omfang internationale aftaler kan benyttes som vejledning i fortolkningen af direktivet.

165. Efter min opfattelse omfatter henvisningen til de »bedst egnede kriterier for at sikre overholdelse« imidlertid ikke en fastlæggelse af det personelle anvendelsesområde for de i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 berettigede personer. Medlemsstaternes skønsbeføjelse er i stedet i princippet begrænset til en vurdering af, hvad der er rimeligt i forhold til vederlaget.

166. Desuden ville det være i strid med formålet med direktiv 2006/115 om at indføre en harmoniseret retlig beskyttelse i forbindelse med intellektuel ejendomsret, hvis artikel 8, stk. 2, kunne benyttes af medlemsstaterne som grundlag for at afgrænse modtagerne af dette vederlag. En sådan tilgang ville være i strid med 17. betragtning [38].

167. Det kan slutteligt fremhæves, at størstedelen af medlemsstaternes (mindst 18 medlemsstater [39]) ophavsretslovgivning *udtrykkeligt* fastsætter, at det rimelige, samlede vederlag, hvis der ikke er enighed – efter fradrag af de berettigede forvaltningsomkostninger – skal deles ligeligt (50/50) mellem udøvende kunstnere og fremstillere.

168. Det følger heraf, at det fjerde spørgsmål skal besvares med, at det er i strid med artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 at begrænse retten til et rimeligt vederlag på en sådan måde, at udøvende kunstnere, hvis fremførelser er optaget på en lydoptagelse, ikke modtager noget vederlag, og det alene tilfalder pladeproducenten.

IV. Forslag til afgørelse

169. Af disse grunde foreslår jeg, at Domstolen besvarer de af High Court (ret i første instans, Irland) forelagte præjudicielle spørgsmål således:

»1) Artikel 8, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/115/EF af 12. december 2006 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret skal fortolkes under hensyn til kravene i Verdensorganisationen for Intellektuel Ejendomsrets (WIPO) traktat om fremførelser og fonogrammer (herefter »WPPT«), som Unionen er part i, og er som sådan forenelig med Unionens forpligtelse til at yde national behandling i henhold til WPPT's artikel 4, uden at der kræves en særlig bestemmelse med henblik herpå.

2) En medlemsstat har ikke en skønsbeføjelse til at fastlægge kriterierne for afgørelse af, hvilke kunstnere der betragtes som »udøvende kunstnere« i medfør af artikel 8 i direktiv 2006/115. En medlemsstat kan navnlig ikke begrænse retten til at få del i det rimelige vederlag til tilfælde, hvor fremførelsen finder sted i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS), uafhængigt af, om de udøvende kunstnere er bosatte eller har ophold i et EØS-land.

3) Medlemsstaterne ikke har nogen skønsbeføjelse på et område, der henhører under Unionens enekompetence, og er afskåret fra at reagere på de forbehold, som andre kontraherende parter i WPPT har taget, eller fra at anvende andre kriterier end dem, der er fastsat i artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115.

4) Det er i strid med artikel 8, stk. 2, i direktiv 2006/115 at begrænse retten til et rimeligt vederlag på en sådan måde, at udøvende kunstnere, hvis fremførelser er optaget på en lydoptagelse, ikke modtager noget vederlag, og det alene tilfalder pladeproducenten.«

38 – »De harmoniserede udlejnings- og udlånsrettigheder samt den harmoniserende beskyttelse af ophavsretsbeslægtede rettigheder må ikke udøves på en måde, der kan føre til en skjult begrænsning af samhandelen mellem medlemsstaterne […]«

39 – Belgien, Bulgarien, Danmark, Tyskland, Estland, Grækenland, Spanien, Frankrig, Italien, Litauen, Ungarn, Malta, Nederlandene, Østrig, Portugal, Rumænien, Slovenien og Sverige.